

Kız Çocukların Eğitim Hakkı

Burcu Meltem Arık, Sinem Sefa Akay

ERG

KIZ ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKKI

Burcu Meltem Arık, ERG Eğitim Gözlemevi Koordinatörü
Sinem Sefa Akay, ERG Politika Analisti

Katkıda bulunanlar

Işık Tüzün, Kayıhan Kesbiç, Ekin Gamze Gencer, Özgenur Korlu, Serdar Güneri,
Umay Aktaş Salman, Yaprak Sarıışık, Ayşe Naçar, Günalp Turan, Sumru Akyüz

Eğitim Reformu Girişimi
Eylül 2023

ERG hakkında

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur.

ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağı'nın yürütücülüğünü üstlenir.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

Kurumsal destekçiler

İçindekiler

Giriş	1
Eğitim hakkına ilişkin uluslararası ve ulusal bağlam	4
Kız çocukların eğitime erişimi	5
1997-2023 arasında MEB tarafından yürütülen çalışmalar	7
Haydi Kızlar Okula Kampanyası	8
Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi (KEP I)	8
Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP I)	9
Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi (KEP II)	10
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi	10
İyi örnekler	10
Öneriler	16
Başvuru kaynakları	20
Uluslararası ve ulusal yayınlar	20
ERG yayınları	20
Uzun Hikâye	21
ERG Medyascope programları	21
Diğer programlar	21

Giriş

Her çocuğun güvenli, kapsayıcı, nitelikli eğitim alma ve yaşam boyu öğrenmeye erişim hakkı vardır. Eğitim hakkından kız ve oğlan çocukların eşit biçimde yararlanmasını sağlamak devletin anayasal yükümlülüğüdür. Eğitim hakkından eşit olarak yararlanılmasının ön koşulu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır. Devletin eğitim hakkıyla ilgili anayasal yükümlülüğü hem kız ve oğlan çocukların okullulaşma oranlarının eşitlenmesini hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm boyutlarıyla sağlanmasını gerektirir. Kız çocukların eğitim haklarının yerine getirilmesinde devletin yükümlülüğü iki önemli hak alanını kapsar. İlki kız ve oğlan çocukların potansiyellerini ger-

ERG SÖZLÜK

Toplumsal cinsiyet eşitliği,

kadın ve erkeklerle kız ve oğlan çocukların, insan haklarını kullanmak, tam potansiyellerini gerçekleştirmek ve bulundukları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişimine katkıda bulunmak (ve bunlardan faydalanmak) için eşit koşullara, muameleye ve fırsatlara sahip olduğunu anlatan kavramdır. Farklı grupların çeşitliliğini kabul ederek hem kadınların hem de erkeklerin, kız ve oğlan çocukların ihtiyaçlarının, önceliklerinin ve çıkarlarının göz önünde bulundurulmasıdır. Farklı olanların taşıdıkları özellikler nedeniyle doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa uğramamaları gereğine işaret eder.

Kaynak: Ecevit, Y. (2021). [Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları](#). Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği.

çekleştirebilmeleri için eğitim sisteminde eşit hak, özgürlük, koşul ve fırsatların sağlanması; ikincisi de toplumdaki egemen değer ve dinamiklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyebilecek biçimde dönüştürülmesidir. Ancak Türkiye dahil dünyanın birçok ülkesinde var olan toplumsal cinsiyet normları ve pratikleri, kadınların ve kız çocukların yaşamlarını olumsuz yönde etkiliyor. Toplumsal cinsiyet kalıplarlarının şekillendirildiği roller ve beklentiler, kadınların ve kız çocukların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa ve hak ihlallerine maruz kalmasına ve potansiyellerini kullanırken engellerle karşılaşmalarına yol açıyor.

Eğitim, sosyoekonomik ve ekososyal adaletsizliklere ve toplumsal cinsiyet önyargılarına karşı kız çocukların korunabildiği, güçlenip kendine yetebilen, kendini gerçekleştirebilen, özgür bireyler olabilmeleri için son derece önemli bir alandır. Eğitim aracılığıyla toplumsal alanda var olan eşitsizlikleri daha da pekişmeden ortadan kaldırmak mümkün olabilir. Son otuz yıldır dünyada ve Türkiye’de kız çocukların eğitim hakkına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan çok değerli çalışmalar yürütüldü. Bu çalışmaların sonucunda kız çocukların okullulaşma oranlarında önemli ilerlemeler kaydedildi. Bununla birlikte bugün hâlâ birçok etmen nedeniyle kız çocuklar eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalıyor, bazıları ise hiç okula gitme fırsatı bulamıyorlar. Üstelik elde edilen başarıların bir kısmının pandemiyle birlikte gerilediği görülüyor.

Birbirini etkileyen ve tetikleyen ekolojik, ekonomik ve sosyal krizlerin sıklığı ve şiddetinin artacağı dikkate alındığında çocukların eğitim hakkının hayata geçmesine ilişkin risklerin de artabileceğini öngörmek gerekiyor. İçinde bulunduğumuz çoklu krizler çağına riskleri birçok açıdan olduğu gibi eğitim açısından da çeşitli ve zorlu acil durumlara neden oluyor. **Bu risklerle ve acil durumlarla karşı karşıyayken Türkiye’de çocukların eğitim haklarının en temel güvencesi olan kamusal eğitime yönelik tartışmalar, toplumun tüm üyeleriyle bir arada bu risklere ve acil durumlara çözüm bulmaya odaklanmalı; spekülatif, ayrıştırmacı, ötekileştirici söylemlerden uzak durulmalıdır.** Kız çocukların nitelikli eğitime erişiminin, kendilerinin ve ailelerinin

ERG SÖZLÜK

Ekososyal adalet

'Ekolojik' ve 'sosyal' kelimelerinin birleşiminden oluşan ekososyal terimi, insan-doğa ikiliğinin reddedildiği ve insanlar ile insan olmayan dünya arasındaki karşılıklı ilişki ve bağımlılığın kabul edildiği konuları veya yaklaşımları belirtir. Ekososyal yönelim, hem ekolojik hem de sosyal olanın ayrılmaz bir şekilde birbiriyle ilişkili olduğunu ve birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini savunur. Dolayısıyla ekososyal adalet, bu karşılıklı bağımlılığı tanıyan ve bunu değişim yaratmak için eylemin odak noktası olarak kullanan bir hedef olarak ortaya çıkar.

Kaynak: Jones, P., Miles, D., Francis, A., ve Sp, R. (2012). [Working towards eco-social justice: Reflections on an international, cross-institutional social work collaboration](#). Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 2(6), 146-158.

refah düzeylerini, kadın istihdamını, sürdürülebilir yaşamı, ekonomik büyümeyi, toplumsal cinsiyet eşitliğini, iklim direncini, halk sağlığını, toplumsal barışı olumlu yönde etkilediği iyi biliniyor. **Ancak atılan önemli adımlara ve edinilen kazanımlara rağmen UNESCO İstatistik Enstitüsü'nün 2021 yılı verilerine göre dünyada 6-18 yaş arasında yaklaşık 118 milyon 500 bin, Türkiye'de ise yaklaşık 289 bin 502 kız çocuk okula gitmiyor.** Okula devam edenler için de eğitimin niteliğinde birçok açıdan sorunlar görülebiliyor. Kız çocukların eğitim haklarının gerçekleşmesinin önünde hâlâ çok sayıda engel bulunuyor. İklim, biyolojik çeşitlilik vb. krizler bu engelleri artırıyor ve yeni engeller oluşturuyor. **Engellerin giderilmesi ve kız çocukların eğitim haklarını güvencede olması için eğitime erişimi artırma çalışmalarını toplumsal cinsiyet eşitliği hedefiyle buluşturmak gerekiyor.** Artan yoksulluk, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler, çocuk işçiliği, ev içi emek ve bakım yükü, regl yoksulluğu ve tabusu ile eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet normları, kız çocukların eğitime erişimlerinin önündeki en önemli engeller arasında yer alıyor.

Okullulaşma ortalamalarında küresel ve ulusal düzeylerdeki artışlar önemli olmakla birlikte özellikle farklı nedenlerle ayrımcılığa uğrayan ya da uğrama riski bulunan kırılgan gruplardaki kız çocukların maruz kaldığı eşitsizlikleri gizleyebiliyor. Tartışmalarda bu artışlar öne çıkarılarak kız çocukların eğitim hakkının diğer bileşenlerine dair deneyimleri göz ardı edilebiliyor. Tüm çocukların eğitimleri boyunca yaşadıkları deneyimleri şekillendiren toplumsal cinsiyet yargılarını görünmez kılabilir. Eğitim hakkının gerçek anlamda gerçekleşebilmesi, kız çocukların okullulaşmasına yönelik çabalara toplumsal cinsiyet eşitliğini okul kültürünün olmazsa olmaz bir bileşeni hâle getirecek stratejilerin eşlik etmesini gerektiriyor.

Eğitim hakkına ilişkin uluslararası ve ulusal bağlam

Eğitim hakkıyla ilgili olarak geliştirilen normların ve standartların başlıca dayanakları, küresel ve bölgesel insan hakları sözleşmeleri ile sözleşme statüsü kazanmamış ama devletlerin taraf oldukları belgeler ve Birleşmiş Milletler'in ilgili komitelerinin tavsiye kararlarıdır. Taraf olunan uluslararası sözleşmelerde (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ESKHUS), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme) yer alan, kız ve oğlan çocukların eğitim hakkına ilişkin düzenlemeler ve kız çocuklara yönelik ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesine dair yükümlülükler Türkiye için bağlayıcıdır. Türkiye ayrıca sözleşme statüsü kazanmamış ama devletlerin taraf oldukları belgeler arasında yer alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) kabul eden ülkeler arasındadır. Amaçlar arasında “[k]apsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek” ve “[t]oplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlar ile kız çocuklarını güçlendirmek” hedefleri de yer alır. Uluslararası sözleşmeler ve SKA'lar, Türkiye’de çocuk haklarına dair ulusal strateji ve eylem planlarının referans göstergeleri ve ulaşılması beklenen ana hedefleri arasındadır.¹ İlgili göstergeler ve hedefler, Türkiye’nin [Kalkınma Planı](#), [Orta Vadeli Program](#), [Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı](#) gibi üst politika belgelerinde iş planı çerçevesinde hedefler olarak da yer alır.

[T.C. Anayasası](#) 42. madde, “[k]imse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” ve “[i]lköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” hükümleri ile eğitim hakkını herkes için güvence altına alır. [Millî Eğitim Temel Kanunu](#)’nun 4. maddesi, eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olduğunu güvence altına alırken 8. maddesi eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanması yükümlülüğünü içerir. Bu yükümlülüklerden sorumlu olan Millî Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) [2019-2023 Stratejik Planı](#)’nda ise “kız çocukların eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” hedeflerine yer verilmiştir.

¹ 19.07.2022 tarihli ve 31897 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2022/12 Sayılı Cumhurbaşkanlığı [Genelgesi](#) ile ‘Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Koordinasyon Kurulu’ kurulmuştur.

Kadınlara ve kız çocuklara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemeye ve fırsat eşitliğini sağlamaya dair kritik sorumlulukları olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (ASHB) hazırladığı [2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı](#)'nda "[k]oruyucu ve önleyici hizmetlerin güçlendirilmesi: çocukların örgün eğitim dışında kalma gerekçeleri gözetilerek örgün eğitime katılımlarını sağlayıcı politika ve tedbirlerle desteklenmesi"; [Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023](#)'te ise "kız çocukları ile kadınların eğitimin tüm kademelerine tam erişimlerini ve etkin katılımlarını sağlamak" hedefleri yer almıştır. Öte yandan kız çocukların eğitim dışında kalması yani eğitim hakkının ihlali [Çocuk Koruma Kanunu](#)'nun da kapsamındadır. Çocuğun üstün yararı ilkesine bağlı kalınarak çocuk hakimliği tarafından alınan eğitim veya [danışmanlık tedbiri](#) kararı MEB, ASHB ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (ÇSGB) ilgili birimleri tarafından yerine getiriliyor. Eğitim dışındaki, yani herhangi bir kademede okula kayıtlı olmayan çocukların veya okula devam etmeyen öğrencilerin eğitime devamı için uygulanan bu tedbirlerin [Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği](#) ve [Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği](#)'nde tanımlanan okula kayıt, devam ve devamsızlığın takibi dahil tüm erken uyarı uygulamalarıyla bağı bulunuyor.

Kız çocukların eğitime erişimi

2012-13 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Türkiye'de zorunlu eğitimin süresi sekiz yıldan 12 yıla çıktı. Bu değişiklik, özellikle temel eğitimin kademelendirilmesi, çocukların okula başlama yaşının erkene alınması ve yıllar içinde yapılan sık değişiklikler, erken çocukluk eğitimine erişimde azalma, ikili eğitimin artması, okulların dönüşümleri için bütçe ihtiyacı vb. birçok açıdan çok tartışmalı oldu. Bir yandan da 2011-12'de %67,4 olan [ortaöğretimde ortalama net okullulaşma oranı](#) 2012-13'te %70,1'e, 2017-18'de %83,6'ya, en güncel verilerin olduğu 2021-22'de ise %89,7'ye çıktı. Ancak bu verileri değerlendirirken bölgesel farkların devam ettiğini eklemek gerekiyor. 2021-22'de ortaöğretimde net okullulaşma oranlarının en yüksek olduğu Doğu ve Batı Karadeniz bölgelerinde bu oranlar sırasıyla %94,5 ve %94,3'tür. Ancak aynı oranlar Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu'da sırasıyla %82,2 ve %80,7'dir. Kız çocukların ortaöğretimde net okullulaşma oranlarının illere göre farkları çok daha çarpıcıdır. Kız çocukların Muş'ta %65,0 Şanlıurfa'da %68,5 olan [okullulaşma oranları](#), Rize'de %99,1 ve Karabük'te %97,9'dur.

İlk ve ortaokul kademelerinde eğitime katılım daha yüksek seviyelerdedir. Yaşa göre net okullulaşma oranlarına bakıldığında bu kademelerdeki çocukların %98,4'ü okullulaşmış durumdadır. Ancak okullulaşma verilerini tek başına değerlendirmek asla yeterli değildir. Okullulaşma oranlarının zorunlu eğitim çağına rağmen %100 olmamasını bir yanda tutarak bu oranlara, devamsızlık, sınıf tekrarı, okulu terk, öğrenim hakkını tamamlama, kademeler arası geçiş, eğitimin akademik ve psikososyal çıktılarıyla birlikte bakmak önemlidir. Bu verileri bölge, kademe/sınıf, okul türü ve cinsiyet ayrımında incelemek ve kesişimsel eşitsizleri görünür kılmak hangi noktalarda müdahalelerin gerektiğinin planlanması açısından elzemdir.

12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesinin üzerinden 11 yıl geçti. Bu süre içinde hem eğitime erişime hem devamsızlığın azaltılmasına yönelik çok sayıda proje ve program yürütüldü. Buna rağmen 14 yaşındaki yaklaşık 55 bin 665 çocuk eğitim dışındadır. Bu sayı 15 yaşta 82 bin 636'ya, 16 yaşta 104 bin 423'e ve 17 yaşta 161 bin 738'e çıkıyor. 14-17 yaş grubunda yaklaşık 208 bin 528 kız çocuk, 195 bin 935 oğlan çocuk eğitimin [dışındadır](#). Kızlarla oğlanların eğitim dışında olma nedenlerindeki farklılaşma da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtıyor. Kız çocuklar, ev içinde veya dışında [çalışmaları](#), [çocuk yaşta ve zorla evlendirilme](#) vb. nedenlerle eğitim dışına çıkabiliyorlar. Ayrıca okulda temiz ve güvenli tuvalete, temiz suya, hijyenik ped gibi menstrüel ürünlere erişememe ve regl nedeniyle zorbalığa uğrama gibi [nedenlerle](#) kız çocukların devamsızlık yaptığı ya da eğitim dışına çıktığı da biliniyor. Var olan sorunlara artan yoksulluk, özellikle çocuk yoksulluğu eklenince kız çocukların karşılaştığı engeller artıyor, sorunlar derinleşiyor.

TÜİK verilerine göre 2021'de gerçekleşen resmi evliliklerin %2,3'ünde 16-17 yaş grubundaki kız çocuklar evlendirildi. Bu oran aynı yaş grubundaki oğlanlar için %0,1'dir. 2019 Çocuk İşgücü Anketi'ne göre Türkiye'de 5-17 yaş grubunda yaklaşık 720 bin çocuk çalışıyor. Bu sayının 508 bini oğlan, 212 bini kız çocuklardan oluşuyor. Anket, ev içi emeğe dair verileri topluyor ancak bu verileri daha önce bahsedilen toplam çalışan çocuk istatistiklerine dahil etmiyor. Ev içi emek faaliyetlerine ise kız çocuklar oğlanlara kıyasla daha yoğun katılıyor. 5-17 yaş grubunda kızların %51,3'ü ev işlerine yardımcı olurken oğlanlarda bu oran %40'tır. Kız çocuklar ev içi emek ve bakım faaliyetlerine daha fazla zaman harcıyorlar. "Genellikle" ev işi yaptıklarını söyleyen kız çocuk sayısı oğlan çocuk sayısının neredeyse iki katı, bu oran bakım emeğinde ise iki kattan da fazladır. Ev işi yapan kız çocukların %4,4'ü, oğlan çocukların ise %1,4'ü ev içi emeğe haftada 21 saatten fazla zaman ayırıyor. Haftada ortalama 21 saatten fazla ev işlerine katkı sunan kız çocukların %44,4'ünün eğitim dışında olması ev içi ücretsiz emeğin de

çocuk işçiliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine işaret ediyor. Ev dışı ortamlarda oğlanlara kıyasla daha az çalışan kız çocuklar, ev içi emeğin önemli bir bölümünü üstleniyorlar.

UNDP tarafından Aralık 2022’de yayımlanan [Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Genç Kadınlar Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi Araştırması](#) cinsiyetçi kalıpyargıların ve ev içi emeğin lise sonrası eğitime devamı da olumsuz etkilediğini, kadınların işgücüne katılımını dolayısıyla ülke ekonomisine katkılarını engellediğini gösteriyor. Raporda, eğitime erişimin kesintiye uğramasının nedenleri arasında “eğitimin aile için maliyetli olması”, “ev işleri sorumluluğu” ve “ailenin uygun görmemesi” ön planda yer alıyor. Türkiye’de [işgücü istatistiklerine](#) bakıldığında ise 15-24 yaş genç istihdamında erkekler ile kadınlar arasındaki farkın yüksek olduğu görülüyor. Kadınların işsizlik oranının erkeklerin 1,5 katı olduğu paylaşılıyor.²

Uzun ve sağlıklı yaşamda, bilgiye erişimde ve insana yakışır bir yaşam standardında uzun dönemli ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılan [İnsani Gelişme Endeksi](#)’ne (İGE) göre Türkiye 2021 yılında 191 ülke arasında 48. oldu; [Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi](#)’ne göre 170 ülke arasında 65. sırada, [Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi](#)’ne göre İGE açısından ise kadınlar ve erkekler açısından eşitliğin orta düzeyde olduğu ülkeler arasında yer aldı. [Dünya Ekonomik Forumu’nun 2023 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu](#) da Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için kaydedilen ilerlemenin durma noktasına geldiğini gösteriyor. Türkiye, 2022’ye oranla 5 sıra gerileyerek 146 ülke arasında 129’uncu sırada ve düşük performans sergileyenler kategorisinde yer alıyor.

1997-2023 arasında MEB tarafından yürütülen çalışmalar

1997 yılında 4306 sayılı kanunda yapılan değişiklikle 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitime geçildi. 2012 yılında ise 6287 sayılı kanun ile 12 yıllık zorunlu ve kesintili (“4+4+4”) eğitime başlandı. Bu değişikliklerin ardından kız ve oğlan öğrencilerin net okullulaşma oranlarında artış gözlemlendi. Bununla birlikte özellikle bölgesel ve toplumsal

² TÜİK İşgücü İstatistikleri’ne (Mayıs 2023) göre 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı %17,0. Bu yaş grubunda işsizlik oranı; erkeklerde %14,3, kadınlarda ise %22,3 olarak tahmin edildi.

cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler dikkate alınarak kız çocukların okullulaşma oranlarının artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ilerleme sağlanması amacıyla MEB tarafından çeşitli projeler yürütüldü.

Haydi Kızlar Okula Kampanyası

Haydi Kızlar Okula Kampanyası, MEB yönetiminde ve UNICEF desteğiyle 2003 yılında kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve gönüllülerin katılım ve katkısıyla, okullulaşma düzeyinin en düşük olduğu illerde zorunlu öğrenim çağında olup (6–14 yaş) eğitim sistemi dışında kalan, okula hiç kaydolmamış ya da okula kayıtlı olup devamsızlık yapan kız çocukların okullulaşmalarının sağlanması ve böylece ilköğretim düzeyinde okullulaşmadaki cinsiyet eşitsizliğinin kapatılması amacıyla başlatıldı. 2003 yılında 10 ilde 40 bin, 2004'te 33 ilde 73 bin 200, 2005'te 53 ilde 62 bin 251 ve 2006'da Türkiye genelinde 47 bin 349 olmak üzere toplamda 222 bin 800 kız çocuk [okullulaştı](#). [Kampanya değerlendirme raporuna](#) göre kızların eğitim haklarının ihlal edilme nedenleri arasında ağırlıklı ailelerin ekonomik açıdan sıkıntı içinde olmaları, çocuk emeğinin aile bütçesi için önemli hâle gelmesi, büyük çocukların özellikle de kızların küçük kardeşlerinin bakımını üstlenmeleri, tarlada ve bahçede çalışmaları yer alıyordu. Kampanyanın özellikle ilk yıllarda başarılı olma nedenleri arasında Başbakan ve Millî Eğitim Bakanı'nın açık desteği, il düzeyinde üst düzey yöneticilerin kararlılığı ve kampanyayı sahiplenmeleri, medyanın ilgisi ve desteği, sektörler arası net bir eylem planı olması, kampanya dilinin açık ve anlaşılır olması, özel sektörün desteği ve hükümetin ders kitaplarını ücretsiz dağıtmaya başlaması gösteriliyor. Kampanyanın zorlukları arasında ise derslik sayısının azlığı ve izleme için veri toplanamaması yer alıyor.

Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi (KEP I)

2011 - 2013 arasında MEB tarafından Avrupa Birliği'nin finansal desteğiyle yürütülen [KEP I Projesi](#) ile kız çocukların okullulaşmasının, eğitimin niteliğinin ve sektör ile işbirliği yapılarak insan kaynağına yapılan yatırımın artırılması amaçlandı. Bu kapsamda okula devam ve okulu terk verileri izlenmeye başlandı, izleme çalışmaları için MEB ve diğer paydaşların kurumsal kapasiteleri desteklendi, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Rehberlik Araştırma Merkezi kapsamındaki rehberlik ve danışma hizmetlerinin niteliğini destekleyici çalışmalar yapıldı, özellikle kız çocukların okullara

kaydı ve devamı için var olan teşvikler duyuruldu, eğitimin önemi konusunda ailelerle çalışmalar yürütüldü ve AB'deki iyi uygulama örnekleri incelendi. Projenin uygulanacağı pilot iller, kız çocukların ortaöğretime kayıt oranlarında yüzde 50'nin altında kalan iller arasından seçildi. 16 pilot ilde yürütülen [projede](#) bin 440 öğretmen ve rehber öğretmen ile 430 üniversite öğrencisine eğitim verildi; 160 pilot okulda öğrenci destek programı uygulandı; 6 ilde 3 bin 200 ev ziyaret edildi ve 2 binin üzerinde kız çocuğun okula kaydı yapıldı. Projeye ilişkin web sayfaları yayından kaldırıldı.

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP I)

ETCEP I, 2014-2016 yılları arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim politikaları ve öğretim programlarında anaakımlaştırılması amacıyla gerçekleştirildi. Projede, okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve eğitimde eşitlikçi, toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın yaygınlaştırılması yoluyla öğrencilerin gereksinimini karşılayacak yeni eğitim araçlarının geliştirilmesi amaçlandı. 10 pilot ilde, toplam 40 okulda uygulanan projede 5 bine yakın öğretmen farkındalık eğitimi, 542 yönetici ve öğretmen kadın liderlik eğitimi aldı, 12 bin öğrenci etkinliklere katıldı. Ayrıca eğitim mevzuatı ve politikaları ile ders kitapları toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelendi. Projenin ilk aşamalarında hazırlanan *Okulların Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık Açısından Değerlendirilmesi/Başlangıç Durum Değerlendirilmesi ve İhtiyaç Analizi Raporu*'nda okul bahçesi, spor alanları ve okul servisleriyle ilgili kız çocuklar için fırsat eşitliği bakımından önemli tespitlere yer verildi. Proje kapsamında *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu* hazırlandı. Kılavuzda, okul düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı boyutları göz önünde bulundurularak “eğitim ortamları ve süreçleri” ile “okul yönetimi” ana başlıkları altında birçok standart paylaşıldı; “eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği” tanımı, “[e]ğitimde eşit muamele ve eşit fırsatların sunulması, kadınlar ve erkekler için inşa edilen ve eşitsizliklerin temelini oluşturan sosyal normlardan, kalıpyargılardan arınılması, her çocuğun kişisel becerilerini geliştirmesine, kalıplaşmış yargılarla çizilmiş sınırlamalar olmaksızın seçimler yapmasına fırsat verilmesi” olarak yer aldı. Proje sonunda eğitim ortamları ve süreçleri, eğitim materyalleri ve eğitim çıktıları toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla gözden geçirildi, gerekli düzenlemeler için öneriler paylaşıldı. Ancak bu projeye ilişkin

bilgiler de MEB'in 2018 yılı itibarıyla toplumsal cinsiyet projelerini devam ettirmeme kararının ardından web sitesinden kaldırıldı.

Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi (KEP II)

KEP I'in devamı niteliğinde olan KEP II Projesi, özellikle mesleki ve teknik ortaöğretime devam eden kız çocukların okula devamını sağlamak amacıyla 2016'da başlatıldı. 15 pilot ilde gerçekleşen proje kapsamında eğitimci eğitimi, saha araştırmaları, bilgilendirme toplantıları, seminerler, konferanslar ve festivaller düzenlendi. Proje sonunda 64 bin 500 kişiye ulaşıldı, 31 bin 500 kişi eğitim aldı, 6 bin 600 kişi bilgilendirildi, 9 bin 500 kişi etkinliklere katıldı, 9 bin 424 aile ziyaret edildi ve 5 bin 22 kız öğrencinin okula kaydı yapıldı. Projeye ilişkin bilgiler MEB'in 2018 yılı itibarıyla toplumsal cinsiyet projelerini devam ettirmeme kararının ardından web sitesinden kaldırıldı.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi, 2018 yılında, ETCEP'in kazanımlarının devam ettirilmesi ve/yoluyla "toplumsal cinsiyete duyarlı okul standartlarının geliştirilmesi ve uygulamaların ülke genelinde yaygınlaştırılması" amacıyla başladı. Proje kapsamında okul projeleri için 12 branşta kullanılmak üzere Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Etkinlik Kitabı hazırlandı. 468 okul yöneticisi, öğretmen ve psikolojik danışmana Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hizmetiçi Eğitimi verildi. Ancak kamuoyunda yer alan spekülatif ve dezenformasyona dayalı tartışmalar nedeniyle proje tamamlanmadan sona erdirildi.

İyi Örnekler

[Dina Georgis'in "İyi Hikâyeler - Better Story" yaklaşımı](#), deneyimlerden öğrenme, kolektif etki ve daha iyi bir geleceğin inşası için belirli bir toplumsal durumun nasıl iyileştirilebileceğine işaret ediyor. ERG'nin Sabancı Üniversitesi ve Sabancı Vakfı

işbirliğinde yürüttüğü “Eğitimde İyi Örnekler” çalışmaları ise, çocukların iyi olma hâllerine ve öğrenmelerine katkı sunan; geliştirildiği öğrenme ortamında, yeni ve yaratıcı, kişisel ya da akademik gelişimine katkı yapan; bilgi, beceri ya da davranış kazandıran çalışmaların önemini vurguluyor. Eğitimde iyi örnekler bakmak, ulusal ve uluslararası iyi uygulamalara erişim sağlayarak önceki deneyimlerden öğrenmeyi, ilham verici ve yenilikçi çalışmaları yakından tanımayı, farklı materyal ve uygulamaları keşfetmeyi sağlıyor. İyi örnekler, başarılı deneyimlere dair bir referans noktası oluşturarak, geliştirilecek stratejilerin daha geniş bir etki yaratmasına, sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesine ve kaynakların verimli kullanılmasına da yardımcı oluyor. Bu bölümde kız çocukların eğitime erişimi, eğitimlerini tamamlamaları ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bazı örnekler paylaşıyor. Kamu idaresi, akademi, özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen çalışmaların tamamını kapsamasa da burada paylaşılan uygulamaların yararlı olacağını umuyoruz.

Eğitim Reformu Girişimi tarafından 2004 yılından beri eğitimin farklı paydaşları için ilham, öğrenme ve paylaşım alanları sağlamak amacıyla her yıl Sabancı Üniversitesi ve Sabancı Vakfı işbirliğinde düzenlenen [Eğitimde İyi Örnekler Konferansı](#)’nda (İÖK) kız çocukların eğitim hakkının ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik birçok örnek yer aldı. 2006 yılında Adıyaman İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından iyi örnek olarak sunulan **Kız Çocukların Okullulaşması Projesi**, MEB ve UNICEF işbirliğiyle Adıyaman ilinin de içinde bulunduğu 54 ilde uygulanan Haydi Kızlar Okula Kampanyası çerçevesinde yürütüldü. Projede, eğitim dışında olan kız çocukların okullulaşması için ile özgü stratejiler geliştirildi. Öncelikle okul dışındaki 6 bin kız çocuktan 5 bin 513’ünün okul dışında kalma nedenleri öğrenilerek veritabanına işlendi. Öğretmen, muhtar, imam, kanaat önderleri, basın kuruluşları, eğitim kurumları vb. ile işbirliğinde 2 bin 560 kız çocuğun okullulaşması sağlandı.

2007 yılında Batman İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından konferansta iyi örnek olarak sunulan **Haydi Kızlar Okula Kampanyası: Alan Tarama ve Yardım Kampanyası**, eğitim sistemi dışında kalan 6-14 yaş grubu öğrencilerini eğitime kazandırılmasını amaçladı. Batman ilinde yaklaşık 2 bin 200 ilköğretim öğretmeniyle yürütülen alan taramasında devamsız öğrencilerin ailelerine ulaşılarak çocukların okullulaşmama sebepleri saptandı. En önemli neden olarak ortaya çıkan maddi imkânsızlığın giderilmesi amacıyla bazı ilköğretim okullarında bir yardım kampanyası başlatıldı.

2010 yılında ise Tekel 75. Yıl Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) tarafından sunulan **Yatılı Öğrencilerin Köyde İkamet Eden Velilerine Yönelik Rehberlik Faaliyetleri**

çalışması, “Özellikle Kız Çocuklarının Okullaştırılması Hibe Programı” çerçevesinde yürütüldü. Proje, il merkezinde bulunan okulda yatılı olarak öğrenim gören 210 öğrencinin kırsal kesimde ikamet eden ebeveynlerini hedefledi. 15 ayrı köyde seminer faaliyetleri düzenlenerek ilköğretimi bitiren kız çocukların ortaöğretime devam edebilmeleri için görüşmeler yapıldı.

2011 yılındaki konferansta Giresun İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından sunulan **İlköğretimde Toplumsal Cinsiyet Eğitimi** çalışmasında toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıların giderilmesi hedeflendi. Bu kapsamda “İlköğretimde Toplumsal Cinsiyet Eğitimi” modülü geliştirildi. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı öğrencilerin kendileriyle ilişkilendirebilecekleri temalar altında sunularak somutlaştırıldı, bilişsel ve duyuşsal açıdan uygun hale getirildi.

2017 yılında KAMER Vakfı’nın sunduğu **Dünyayı Kadınlar ve Çocuklar Değiştirecek Projesi** hem kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini fark edip sorgulamalarını sağlamayı hem de erken çocukluk döneminden başlayarak çocukları birey kabul eden bir yaklaşımla eğitimin değişim için en etkili yatırım olduğunu göstermeyi hedefledi. Projede, 5 ilde (Diyarbakır, Batman, Bitlis, Van, Hakkari) kadınlarla ve erkeklerle çalışarak şiddet ve ayrımcılık konusunda farkındalık yaşamış ebeveynler ve çocukları ile birlikte gerçekleştirilen faaliyetler yer aldı.

2019 yılındaki konferansta Cinsel Şiddet ile Mücadele Derneği tarafından sunulan **Ne Var Ne Yok? Projesi**, 7 lisede rehberlik birimleri ile işbirliği içinde ve ilgili branş öğretmenlerinin katkısıyla yürütüldü. Toplumsal cinsiyet, ayrımcılık, akran zorbalığı, sanal şiddet, güvenli ilişkiler, kişisel sınırlar, onay kavramı ve flört şiddeti konularında gençlerle farkındalık artırıcı atölyeler ve eğitimcilerle bilgilendirme toplantıları gerçekleştirildi. 2021 yılında Öğrenme Tasarımları tarafından sunulan **Toplumsal Eşitlik Kiti** 9-14 yaş arası çocukların toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal eşitlik hakkında konuşabilecekleri, sorgulayabilecekleri ve tartışabilecekleri bir kutu oyunudur. Oyun tasarımından itibaren toplam 15 bini aşkın kişiyle uygulandı ve halen uygulanmaya devam ediyor.

Turkcell ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nin işbirliği içinde yürüttüğü, kız çocuklar için bir burs programı olan [Kardelenler Projesi](#) 2000 yılında kız çocukların eğitimine maddi destek sağlamak amacıyla başlatıldı. Bir sosyal sorumluluk projesi olarak başlasa da kamuoyu desteğiyle ulaşılan öğrenci ve bağışçı sayısı arttı. Böylelikle kız çocukların okullulaşmasının önündeki engellere dikkat çekildi ve kamuoyu

oluşturuldu. Bu ilgi ulusal çapta sınırlı kalmadı, proje [National Geographic Kardelenler Belgeseli](#) aracılığıyla küresel düzeyde de iyi örnekler arasında yer aldı.

2005 yılında eğitimde fırsat eşitsizliğini giderme hedefi ile Doğan Gazetecilik ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği işbirliğinde başlatılan [Baba Beni Okula Gönder \(BBOG\) Projesi](#) kız öğrencilere maddi destek ve inşa edilen yurtlarda konaklama imkânı sağladı. Ayrıca cinsiyetçi kalıpyargıların, kızların okullulaşması üzerindeki olumsuz etkisine kamuoyunda dikkat çekerek algı ve tutum değişimine katkı sağladı. Uygulamanın 10. yılında Aydın Doğan Vakfı (ADV) tarafından yayımlanan [proje etki analizi raporu](#), verilen maddi desteğin eğitime devamı sağladığını; kadınların çalışma hayatına, karar alma süreçlerine ve toplumsal yaşama katılımını artırdığını gösteriyor. ADV halen BBOG yurtlarında kalan öğrencilere yönelik Güçlü Kızlar Yurtta Yaşam Destek Fonu ve üniversite hazırlık seti dağıtımı ile kız çocukların sadece eğitime devamlarını değil sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılımlarını da destekliyor. Ayrıca, ADV ve TESEV'in 2016 yılında gerçekleştirdiği Çalışan Kız Çocukları ve Eğitim: Çocuk Hakları Çerçevesinde Sorunlar ve Çözüm Önerileri paneli ile 2015 yılından bu yana her yıl 11 Ekim'de ADV, UN Women, UNICEF ve UNFPA işbirliğinde düzenlediği Dünya Kız Çocukları Günü Konferansı da önemli uygulamalar arasında yer alıyor. ADV, 2017'de ERG ile işbirliğinde yürütülen [Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Başarı Farkı Araştırması](#) gibi kız çocukların eğitimi ve fırsatlara eşit erişimine odaklanan çeşitli araştırmalar da yürütüyor.

2007'den beri Sabancı Vakfı'nın finansal desteği ile önce Sabancı Üniversitesi akademisyenleri, sonra Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) tarafından sürdürülen [Mor Sertifika Programı](#) toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı gidermek için öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik bir eğitim programıdır. Programın aynı zamanda sınıf ortamında kalıpyargıları dönüştürmek amacıyla öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının algı ve tutum değişimini ve beceri gelişimini sınıf içi etkinlik örneklerini de içeren materyaller geliştirerek de sağlamaya çalışıyor. Program, pandemi sürecinde çevrimiçi platform üzerinden eğitimler ve oturumlar düzenlenerek devam etti.

2013 yılında kurulan [Kızlar Sahada](#) platformunun faaliyetleri arasında sporda cinsiyetçi kalıpyargıları yıkmak ve futbolda kız çocukların ve kadınların mevcudiyetini arttırmak için turnuvalar, yaz okulları, kamplar ve futbolcu gelişimi ile gönüllü eğitmen programları bulunuyor. Bunların yanı sıra sportif faaliyetlerin yapıldığı mekanların ve tesislerin erişilebilir ve toplumsal cinsiyete duyarlı şekilde tasarlanması ihtiyacını

görünür kılıyor. Talep karşılığında kurumsal şirketler, eğitim kurumları, spor kulüpleri ve ekiplerine toplumsal cinsiyet ve kapsayıcılık atölyeleri sunuluyor.

Kız çocukların 12 yıllık ücretsiz, güvenli ve nitelikli eğitim alması için 15 yaşından itibaren insan hakları savunuculuğu yapan Malala Yousafzai dünyanın en genç Nobel Barış Ödülü sahibidir. Malala'ya bu ödül 2014 yılında yani 17 yaşındayken çocukların ve gençlerin baskı altına alınmasına karşı ve tüm çocukların eğitim hakkı için verdiği mücadele için verildi. Malala ve babası Ziauddin Yousafzai tarafından 2013 yılında kurulan [Malala Fund](#), dünyanın dört bir yanındaki eğitimci ve aktivistlerin kızların eğitime erişimini sekteye uğratan çatışmalar, yoksulluk, ayrımcılık veya iklim krizi kaynaklı engellere yönelik çözüm önerilerine, araştırmalarına ve savunuculuk kampanyalarına yatırım yapıyor. Kız çocukların ve genç aktivistlerin kendi seslerinden hikâyelerini, fikirlerini, beklentilerini, politika önerilerini duyurmayı önemsiyor ve buna alan açıyor. Malala Yousafzai, bireysel olarak da dünya liderleri, aktivistler, kız çocuklar ve genç kadınlar ile görüşmeler yürüterek toplumsal normların değişimi, eğitimin finansmanı için kaynak ayırma veya geliştirme, eğitimin kalitesini artırarak kız çocukların becerilerini destekleme amacıyla savunuculuğa devam ediyor.

Türkiye'de regl yoksulluğuna ve tabusuna dikkati çeken [Konuşmamız Gerek Derneği](#), 2016 yılından beri kız çocuklar ve kadınların kaliteli, güvenli ve yeterli sayıda menstrüel ürünlere düzenli erişimi için farkındalık ve savunuculuk çalışmaları yürütüyor. Mevsimlik tarım işçileri, mülteciler, köy okullarına giden çocuklara ulaşma önceliği olan dernek il il gezerek kadın ve kız çocuklarla regl bakımına dair bilgilendirici atölyeler yürütüyor, onlara menstrüel ürünler dağıtıyor.

15 yaşındayken İsveç hükümetinin Paris Anlaşması'na uygun olarak karbon emisyonlarını azaltması talebiyle "iklim için okul grevi"ni başlatan iklim aktivisti Greta Thunberg, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 24. Taraflar Konferansı ve 2019 Dünya Ekonomik Forumu dahil birçok önemli etkinlikte yaptığı konuşmalarla ve protestolarla kampanyasına devam etti. Gençlere ve özellikle kız çocuklara iklim aktivisti ve iklim kriziyle mücadele hareketinin parçası olma konusunda cesaret verdi. "Greta Thunberg etkisi" diye tanımlanan bu ilham, onlarca ülkede kız ve oğlan öğrenciler tarafından eşzamanlı yürütülen [Fridays For Future](#) - İklim için Okul Grevi hareketini başlattı. Greta Thunberg devletlerin ve özel şirketlerin iklim krizi konusundaki eylemlerinin yetersizliğini ve verdikleri taahhütleri yerine getirmemesini protesto etmeye ve gençlerin politika önerilerini duyurmaya devam ediyor.

Sabancı Vakfı tarafından desteklenen, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı işbirliğinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Sabancı Vakfı tarafından 2021 yılı Aralık ayında başlatılan [Geleceğini Kuran Genç Kadınlar Projesi](#) “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan” (NEET) genç kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için mekanizmalar kurulmasına destek vermeyi amaçlıyor. 3 sene süreli ve 11 pilot ilde uygulanacak olan proje mevcut durum araştırmaları, çevrimiçi eğitimler, mentor programı ile hedef kitesindeki genç kadınların becerilerini artırarak ve istihdamına yönelik fırsatlar geliştirerek toplumsal ve ekonomik hayata katılımını sağlamaya çalışıyor. Proje kapsamında hazırlanan Fırsatlar Haritası, hedef kitleyi kendisine en yakın iş, eğitim ve staj fırsatlarından haberdar ediyor.

Suna Kırac’ın çocukların eğitimine dair vizyonunu ve üstlendiği destek görevini miras edinen Suna ve İnan Kırac Vakfı’nın çatısı altında 2022 yılından bu yana faaliyet gösteren [Suna’nın Kızları](#) “çocukların gelişim ihtiyaçlarını karşılayan eğitim imkânlarına erişmelerine ve bu süreci en çok kazanımla tamamlamalarına katkıda bulunmayı amaçlıyor.” Kolektif etki yaklaşımı doğrultusunda sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin ilgili birimlerinin bir araya gelerek birlikte çalışmayı deneyimlediği çözüm ve destek toplulukları, kız çocukların özgün ihtiyaçları ve beklentilerini odak alan programlar, araştırmalar, savunuculuk ve farkındalık çalışmaları tasarlıyor ve uyguluyor. Böylelikle kız ve oğlan çocukların eğitim hakkı öncelikli olmak üzere çocuk güvenliği, çocuk katılımı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yenilikçi uygulamalar ortaya çıkıyor.

Kız çocukların evde, okulda, sokakta, sporda, sanatta, ailede, ilişkilerinde yani yaşamlarının her alanı ve evresinde oğlan çocuklarla eşit fırsatlara sahip olması ve böylelikle yapabilirliklerini geliştiren bir çocukluk yaşamaları için, eğitimin dönüştürücü rolünü ve itici gücünü kullanan tüm projelerin, çalışmaların ve kişilerin daha yaygınlaşması ve bilinir hâle gelmesi önemini koruyor. İyi örnekleri yaygınlaştırmak, kız çocukların eğitime erişiminin tüm boyutlarıyla sağlanması ve eğitimde ve eğitim aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi için ilham, cesaret ve destek kaynağı olarak önemli katkılar sunuyor.

Öneriler

Kız ve oğlan çocuklar için nitelikli eğitimin sağlanması, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletinin vazgeçilmez ve devredilmez görevidir. Herhangi bir siyasal, kültürel ya da ekonomik kaygı, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini engellememelidir. Sivil toplum örgütlerinin, uluslararası kuruluşların ve meslek örgütlerinin bu konudaki sorumlulukları, kamu kurumları ve diğer sektörlerle işbirliğinin yanı sıra devletin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemeyi içerir; ancak devletin bu temel görevinin yerine getirilmesini barındırmaz. Eğitim hakkının izlenmesi görevini misyon edinen ERG, kurulduğu 2003 yılından bu yana yürüttüğü çalışmalarda elde ettiği deneyimler sonucunda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve her çocuğun nitelikli eğitim hakkının güvencede olması için aşağıdaki önerileri kamuoyunun dikkatine sunuyor.

- Siyasal irade ve kamu idaresi tüm çocukların kesintisiz, kapsayıcı ve nitelikli bir eğitim almaları için yetkili organlarıyla anayasada, yasalarda ve uluslararası sözleşmelerde ifade edilen yükümlülükleri yerine getirmelidir.
- [Türkiye’de Kapsayıcı ve Nitelikli Eğitim için Öncelikler: 14 Mayıs 2023 Seçimlerinde Göreve Gelecek Hükümete ve Meclise Öneriler](#)’de belirtildiği üzere çoğulculuk ilkesi ve ayrımcılık yasağı gereği eğitim süreç ve ortamları dışlayıcı, ayrımcı yaklaşımlardan arındırılmalı, ayrımcılık karşıtı düşünce ve tutumların geliştirildiği yerler hâline getirilmelidir.
- Eğitim herkes için eşit bir dünya hedeflemelidir. Eğitimin bu hedefi destekleyebilmesi için ön koşullardan biri toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Türkiye’de eğitim sisteminin tüm öğeleri her ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hâle getirilmelidir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim sistemi planlaması, siyasi irade, yeterli kaynaklar ve gelişmiş kurumsal kapasite ile desteklenmeli, planlama öncesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin analizler ve araştırmalar yapılmalı, katılımcı paydaş süreçleri işletilmelidir. Bu tür bir planlama, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı izleme ve değerlendirme süreçleri ile güçlendirilmeli, toplumsal cinsiyet eşitliği uzmanlığı ve bilgi paylaşımı ile yürütülmelidir.
- Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği stratejisi geliştirilmeli ve uygulamaya konmalıdır.
- Eğitime ayrılan kaynakların eşit ve adil dağılımını sağlamak için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme temel alınarak kaynaklar yönetilmelidir.

- Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki engelleri ve bunların nedenlerini iyi anlayabilmek, sorunlara kalıcı çözümler geliştirebilmek amacıyla yerleşim yerine ve cinsiyete göre ayrıştırılmış kesişimsel veriler toplanmalı ve analiz edilmeli, veriler kamuoyuna açık hâle getirilmelidir.
- Kız çocukların değişen ve farklılaşan ihtiyaçları ile durumlarını belirlemek için TÜİK tarafından kız çocuklara odaklanan düzenli ve çok yıllık araştırmalar yapılmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı standartlar ve göstergeler mevcut çalışmalar ve araştırmalar değerlendirilerek belirlenmeli, standartlar ve göstergeler sık aralıklarla ve düzenli olarak değerlendirilmelidir.
- Mevcut öğretim programlarının eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini ne ölçüde desteklediği veya engellediği analiz edilmeli, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen bir çerçeveye yeniden tasarlanmalıdır.
- Eğitim ortamlarında ve öğretim materyallerinde yer alan toplumsal cinsiyet önyargılarını ve kalıpyargılarını besleyecek içerikler ve imgeler ortadan kaldırılmalıdır. Bunlar yerine toplumsal cinsiyet eşitliğini destekler nitelikte kapsayıcı içerikler üretilmelidir.
- Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin yaklaşımları, kullanılan öğretim programı, okutulan kitaplar başta olmak üzere eğitimin içeriğine ve yöntemine ilişkin her ayrıntının toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetir ve destekler nitelikte olması, eşitliğe bütünsel olarak ulaşmada eğitimin önemli rolünü etkin hâle getirecektir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlar ve hizmet içi eğitim programları toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak geliştirilmeli, toplumsal cinsiyet perspektifini desteklemeye yönelik hizmet içi eğitim programları öğretmenlere sunulmalıdır.
- Eğitim sisteminde toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar kadar ailelere ve toplumun geneline yönelik farkındalık artırıcı çalışmalara da gereksinim vardır. Bunun için farklı kamu kurumları arasında koordinasyon ve işbirliği süreçleri yürütülmelidir. Eğitim süreçleri, kadınların bireysel olarak güçlenmelerine ve kadının toplumsal konumunun iyileşmesine katkıda bulunmalıdır.
- Eğitim ortamlarında uygulanan, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen iyi uygulama ve materyal örnekleri görünür kılınmalı, yaygınlaşmaları bakanlıkça desteklenmelidir.
- Kız çocukların ve kırılgan gruptaki çocukların eğitime erişimlerinin ve devamlarının güvence altına alınması yönündeki çabalar bütünsel biçimde planlanmalı, planlar süreklilik göstermeli ve planlardan vazgeçilmemelidir.

- Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sivil toplum örgütleri, akademisyenler, öğretmenler, okul yöneticileri ve kamu idaresi birlikte çalışmalı, geliştirilen iyi örnekler dikkate alınmalı, desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Nitelikli eğitim hakkının güvence altına alınması için özel olarak tasarlanmış erken uyarı sistemi geliştirilmeli, bu sistem özel olarak devamsızlık ve okulu terkin izlenmesi ve engellenmesi için etkin şekilde kullanılmalıdır.
- İçinde bulunulan ve olası afet ve krizler de dikkate alınarak nüfus hareketleri izlenmeli, göç projeksiyonları yapılmalıdır. Bu doğrultuda yeni okulların ve dersliklerin planlaması için kaynaklar etkili ve verimli kullanılmalı, atıl durumda olan kamu binaları elverişli hâle getirilmelidir.
- Şartlı nakit transferi uygulaması kız çocukların lehine, onların farklılaşan özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ve yerleşim yerine göre ihtiyaç farklılıkları gözetilerek geliştirilmelidir.
- Burslar toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunacak şekilde tasarlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırılmalı, bu olanağın olmadığı durumlarda zorunlu eğitimin ilk kademesinde uyum çalışmaları yapılmalıdır. Okul yönetimi, öğretmenler ve aileler arasında iletişimi kolaylaştıracak mekanizmalar kurulmalıdır.
- Öğretmen kadınların Millî Eğitim Bakanlığı teşkilatının her düzeyinde eğitim yöneticisi olabilmeleri için özendirme ve kota benzeri düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tüm okulların fiziksel koşulları kız çocuklar ve kırılgan gruptaki çocuklar için güvenli ve rahat hâle getirilmelidir.
- Okullar engeli olan kız çocuklar ve kırılgan gruptaki çocuklar için güvenli alanlar hâline getirilmeli, ergenlik dönemindeki engelli kız çocukların cinsel şiddetten korunması için özel önlemler alınmalıdır.
- Okullarda kapsayıcı cinsel sağlık ve üreme sağlığı desteğine öncelik verilmesi gereklidir.
- Pansiyonlar, yurtlar ve taşınmalı sistemler için standartlar yenilenmeli, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmelidir.
- Sosyal ve kültürel etkinlikler, kız çocukların yaşam niteliklerini geliştirecek biçimde düzenlenmelidir.

- Tüm okullarda beslenme hakkı temel alınarak tüm öğrenciler için yaş ve ihtiyaçlarına uygun, yerel üretim zincirlerini destekleyen sürdürülebilir ve sağlıklı beslenme ve uygulaması hayata geçirilmelidir.
- Özel eğitim öğrencisi olan kız öğrenci sayısının oğlan çocuklara kıyasla çok düşük olmasının nedenleri araştırılmalı, özellikle okulöncesi ve ilkökul öğretmenlerine gelişimsel farklılıkların kız çocuklarda ortaya çıkış biçimlerine ilişkin yetkinlik kazandırılmalıdır.
- Engeli olan kız çocukların eğitim maliyetinin bakımverenlerce yük olarak görülmesinin önüne geçmek için engelli kız çocukların eğitimlerine ayrılan kaynaklar artırılmalıdır.
- Okullar her anlamda erişilebilir hâle getirilmeli, farklı engel gruplarının farklı ihtiyaçlarına okullarda cevap verilebilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ihtiyaçların aciliyeti göz önünde bulundurulduğunda kız çocukların eğitime erişimini tek cinsiyete hizmet veren okullar aracılığıyla sağlamaya dönük tartışmalar dikkatle ve çocuk hakları çerçevesinde ele alınmalıdır. Sadece kız öğrencilere hizmet veren okulların yaygınlaştırılması kısa vadede bazı ailelerin kız çocuklarını okula göndermelerini kolaylaştıracak bir adım olarak görülebilir. **Ancak kız ve oğlan çocukların ayrıştırılmış ortamlarda eğitim almaları, eğitim ortamlarındaki cinsiyetçi tutumlar ve eğitimin cinsiyetçi içeriğiyle birleştiğinde orta ve uzun vadede, eğitim sürecinde dönüştürülmesi gereken geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarının daha da katılaşmasına neden olabilir. Karma eğitime ve tek cinsiyete yönelik okullara devam eğilimlerini ortaya koyacak araştırmalar yapılmalı, ağırlıklı olarak veya yalnızca kız öğrencilerin devam ettiği mesleki ve teknik Anadolu ve imam-hatip liselerinin eğitime erişimin farklı boyutlarına (kayıt, devam, tamamlama, ileri eğitim kademelerine geçiş vb.) etkisi veriler temelinde saptanmalı, genel olarak zorunlu eğitim, özel olarak da meslek ve teknik liseleri ile imam-hatip liselerinde sunulan eğitim toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla değerlendirilmelidir.**

Başvuru kaynakları

İlgili kaynakların tamamını kapsamamakla birlikte burada paylaşılan listenin özellikle alana ilişkin bir temel oluşturmak ve mevcut durumu daha etkili bir şekilde izlemek isteyenler için yararlı olacağını umuyoruz.

Uluslararası ve ulusal yayınlar

[Learning Brief: Ending Gender Stereotypes in Schools](#), UNGEI

[Tackling Gender Inequality from the Early Years: Strategies for building a gender-transformative pre-primary education system](#), UNICEF Innocenti

[Global Education Monitoring Report 2022: Deepening the debate on those still left behind](#), UNESCO

[Global Education Monitoring Report 2020: A new generation: 25 years of efforts for gender equality in education](#), UNESCO

[Global Education Monitoring Report 2019: Building bridges for gender equality](#), UNESCO

[Global Education Monitoring Report 2018: Meeting our commitments to gender equality in education](#), UNESCO

[Global Education Monitoring Report 2016: Education for people and planet: Creating sustainable futures for all](#), UNESCO

[Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için 10 Yıl: “Haydi Kızlar Okula” Kampanyasının Serüveni ve Öğrettikleri](#), MEB ve UNICEF

[Türkiye’de Kız Çocukların Eğitimi: Engeller, Müdahaleler ve Olanaklar](#), Suna’nın Kızları

[Deprem bölgesindeki geçici barınma alanlarına kız çocuk odaklı bakış: Mekânsal koşullara ve çocuk hizmetlerine dair değerlendirme](#), Suna’nın Kızları

[Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği](#), UNFPA ve TAPV

[Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması](#), CEİD

ERG yayınları

[“Okuma Becerilerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: PISA 2018 Verileriyle Bir Analiz” Raporu](#), ERG ve ADV

[PISA ve TIMSS 2015 Bulguları Işığında Cinsiyete Dayalı Başarı Farkı](#), ERG ve ADV

[Meslek Liselerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri Örneği](#), ERG, Çelikel Vakfı ve Friedrich-Ebert-Stiftung

[Eğitimde ve Eğitimle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politika Notu](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar Yönetici Özeti](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Dünyadan Örnekler](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Türkiye’den Örnekler](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Eğitimde Eşitlik Kızlara Öncelik Broşürü](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

[Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi Sivil İzleme Değerlendirme Raporu](#), ERG, AÇEV ve KA.DER

Uzun Hikâye

[“Bizi Okulda Tutabilecek Bir Sistem Yok”](#), ERG

[Ayşe ve Elif Arasındaki Uçurum Büyüyor](#), ERG

[Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençler Anlatıyor](#), ERG

[“Ben okulsuz yapamam”](#), ERG

[Yoksulluk hasadı](#), ERG

ERG Medyascope programları

[Eğitim 360° \(54\): Afet Döneminde Kız Çocuklar: Mevcut Durum, İhtiyaçlar, Öneriler](#)

[Eğitim 360° \(44\): Değişim kız çocukları ile nasıl gerçekleşiyor?](#)

[Eğitim 360° \(40\): Okuma Becerileri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği](#)

[Eğitim 360° \(11\): Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği](#)

Diğer programlar

[Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği - Eşitlik İzleme Söyleşileri 8 - Eğitimde İzleme Çalışmaları](#)

[Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği, Karşılaşmalar 1 - Türkiye’de Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği](#)

ERG

egitimreformugirisimi.org